

Celluloidra Revolverrel

Egy magyar underground kísérleti filmes
szubkultúra megszervezése felé

A *Celluloidra Revolverrel* 2024. augusztus 29-30 között valósította meg első szakmai eseményét egy csapat filmművésszel, esztétával, és filozófussal. Az esemény alapító kurátora G. Horváth Mihály, kutató, kísérleti filmművész volt.

A *Celluloidra Revolverrel* egy alulról szerveződő tudományos és művészeti platform, melynek célja a kortárs magyar kísérleti filmművészet megszervezése és összekapcsolása a nemzetközi diskurzussal.

Nemzetközi szinten a kísérleti film képviseli a mozgókép-alapú vizuális kultúra legradikálisabb kifejezőmódját. A történetileg képzőművészeti jellemzőkkel rendelkező, ahhoz művészetfelfogásában és alkotói módszertanában elválaszthatatlanul kapcsolódó, mozgóképes szubkultúra globális reneszánszát éli napjainkban. Az elmúlt évtizedekben egyre inkább növekszik a kísérleti filmfesztiválok, szakmai konferenciák, folyóiratok, digitális archívumok, műhelyprogramok, közösségi laborok és filmklubok népszerűsége, melyeknek mára számos nemzetközi fellegvára és forgalmazói központja létezik a bolygó minden pontján.

A nemzetközi tendencia ellenére, napjainkban Magyarországon a kísérleti filmművészet tulajdonképpen alig létezik, alulreprezentáltsága jelöli a kortárs magyar vizuális kultúra legnagyobb hiányosságát. Az egykori *Balázs Béla Stúdió* vagy a *Kőbányai Amatőr Filmstúdió* kísérleti filmes héroszai sorban feledésbe merülnek, velük együtt pedig egy nemzetközi viszonylatban is kimagasló színvonalon képviselt hagyományunkat temetjük el. Néhány elszigetelt rendező művészeti tevékenységét, valamint alulfinanszírozott vagy teljesen független underground alkotói csoportot, marginalizált sufni-kiadót és maroknyi akadémiai kutatót leszámítva a kísérleti filmművészetnek jelenleg Magyarországon nincs diskurzusa, sem pedig felülete.

A Celluloidra Revolverrel ennek a hiánynak a betöltésére tesz kísérletet.

A *Celluloidra Revolverrel* 2024. augusztus 29-30 között rendezte meg első komplex kísérleti filmszakmai eseményét, az esztergomi Kaleidoszkóp Házban. Kiemelt célkitűzése a kísérleti film tudományos diskurzusának összefogása, a vita-szituációk biztosítása és a közös tudás termelése és széleskörű disszeminálása volt. Ennek elérése érdekében az esemény három összetartozó tevékenységi körből állt: filmfesztivál, szakmai konferencia, valamint műhelyprogram-sorozatok.

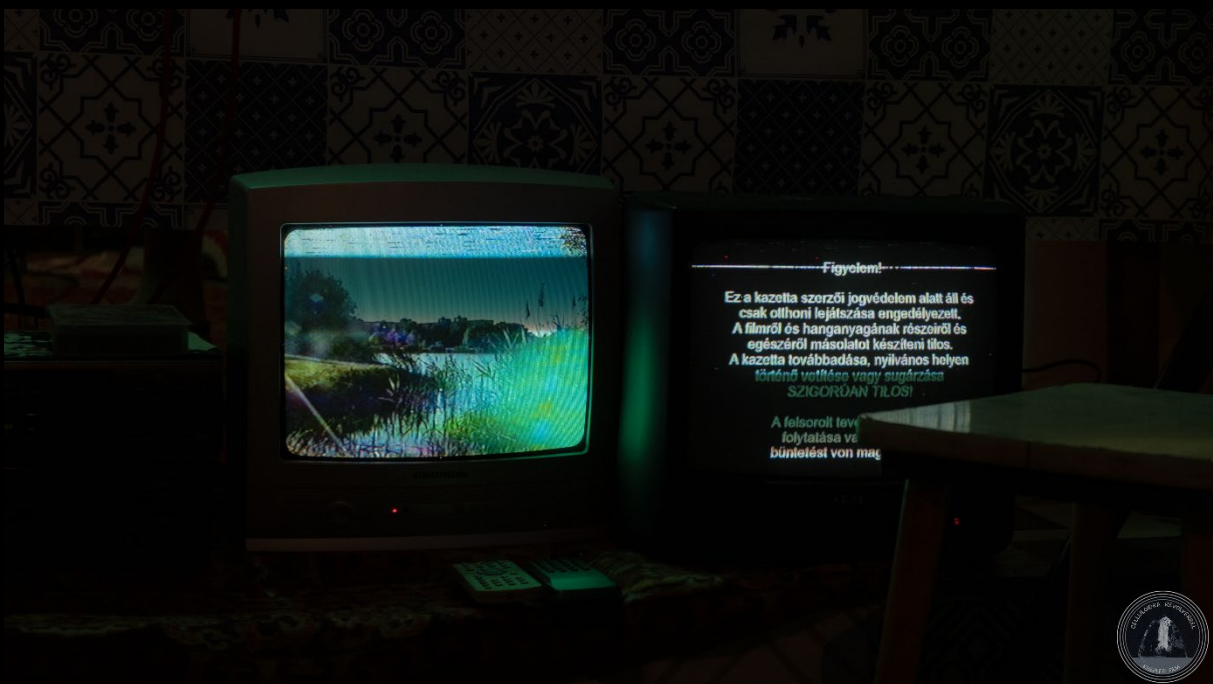
A *Celluloidra Revolverrel* első meghirdetett filmfesztiváljára több mint 300 kortárs kísérleti filmet neveztek, közel 50 országból, melyek közül a szakmai zsűri 76 filmalkotást válogatott be. A kétnapos program keretében 7 órányi film került bemutatásra, négy különböző vetítési kategóriában. Ezek a következők voltak:

I. Transzmediális kísérleti film, videóművészet és számítógép-művészet

II. Ökológiai, biológiai és vegyi eljárású kísérleti filmek

III. Manuálisan és közvetlenül manipulált kísérleti filmek

IV. Détournement, found footage és narratív kísérleti filmek

Ezekon felül önálló kategóriát képeztek a „kiterjesztett mozi” (Expanded cinema) tárgykörébe eső performatív előadások, melyek keretében egyaránt léptek fel kiterjesztett multimédia-előadásokkal nemzetközileg elismert képzőművész-kollektívák – például a Kaos Camping csoport, vagy a blanche the vidiot –, illetve pályakezdő performerek is.

A több mint 30 órányi beérkezett „klasszikus” (vásznon játszódó) filmanyag előzsűrizett válogatását tematikus blokkokban vetítették le, melyekhez önálló szekciókban bemutatott tudományos előadások biztosítottak elméleti és történeti kontextust. Ezeket a kísérleti filmművészet tárgykörével, vagy annak határterületeivel foglalkozó egyetemi munkatársak, kutatók, és művészemberek adták elő, 9 különböző nemzetközi és hazai egyetemet képviselve.

A prezentációk során a neves független művészek és érdemes díjakkal rendelkező tudósok betekintést nyújtottak a kísérleti filmművészetbe, saját kutatásaik, illetve alkotói munkásságuk tudományos bemutatásán keresztül. Az esemény során prezentált előadások a következőek voltak:

- Biró Botond: Montázs és Történetiség Radu Jude filmjeiben
- Fekete Róbert: Transzgresszív underground - A New Yorki transzgresszív mozi kultúraképe
- Forgács Péter: A jövő emlékarchívuma (panelbeszélgetés)
- G. Horváth Mihály: "A film a cizellálás hiposztázisába lép: az elmélyülő elemek fázisába, amely önpusztításban végződik" – A lettrista kísérleti film kezdetei
- Gelencsér Gábor: Kentaurok – A BBS-kísérleti filmek nyelvi és politikai radikalizmusa
- Gyenes Zsolt: Hibrid technikák a kortárs kísérleti videóművészetben
- Gyenge Zsolt: A galéria mint a mozgókép experimentális tere – A videóművészet fenomenológiája
- Helstáb Martin: A transzhumanizmus interpretációjának változása a mozgóképes művészetek evolúciójával
- Lichter Péter: A found footage film és a „kísérteties” – Az avantgárd horror lehetőségei
- Margitházi Beja: Kísérleti radioaktív dokumentumok – Vizuális és aurális technikák Csernobil fotófilmes lenyomataiban
- Máté Bori: A kozmosz érzékisége – Az emberi és planetáris síkok összefonódása Daïchi Saïto *earthearthearth* című filmjében
- Nagy V. Gergő: Az autofelláció mint a found footage filmpraxis metaforája Luther Price *Sodomjában*
- Nemes Z. Márió: Posztdigitális esztétika és a technokozmikus horror
- Szalay Dorottya: A női test konfrontálásának (társadalom)kritikai potenciálja – Olvasatok Teresa Tyszkiewicz experimentális filmjeihez
- Török Ervin: A kísérleti film helye a filmoktatásban
- Vida Tamás: Egy lány és egy pisztoly – Az új hullám, a művészfilm és a film mint művészet
- Zhang Zhuoran: Divatos fétis – Guy Debord és a szituacionista film

Az esemény célja továbbá a technikai ismeretterjesztés volt, kiemelt figyelmet szentelve a hagyományos filmkezelés kísérleti megoldásainak népszerűsítésére. Ennek céljából a nemzetközi kortárs vetítések és tudományos előadások mellett interaktív műhely-tevékenységek voltak látogathatóak, melyek során a résztvevők olyan technikai megoldásokkal ismerkedhettek meg, mint például az emulzió karcolása, biztonságos roncsolása, a celluloidszalag megfestése, és rohasztása. A workshopokat Dózsa Endre, filmkészítő és filmrestaurátor, valamint Tóth Jona, animációs filmkészítő és művészetpedagógus tartották.

Az első alkalom kiemelkedő nemzetközi visszhangjának tükrében a *Celluloidra Revolverrel* két grandiózus vállalatot jelölt ki magának következő lépése gyanánt 2025 nyaráig. A kísérleti filmművészet tárgyköréhez tartozó tudományos ismeretek disszeminálásának és a kísérleti filmkészítés gyakorlati készségeinek transzferálásának együttes megvalósítása érdekében a *Celluloidra Revolverrel* 1.) összefoglaló kötetet szerkeszt, melynek tervezett megjelenési dátuma 2025 augusztus, illetve 2.) egy rendszeres műhelyprogram-sorozat tematikájának kidolgozására vállalkozik:

1.) Az eseményt számos akadémiai kutató és rendező ismerte el a magyar kísérleti filmművészet újraszervezésének kezdeteként. Nem túlzó kijelentés, hogy az esemény során összegyűlt anyag referencia értékű, és ehhez mérten a *Celluloidra Revolverrel* első számú szakmai céljaként tűzte ki egy összegző konferenciakötet és katalógus megszerkesztését. A kötetben az esemény során bemutatott előadások tanulmányosított változata szerepel majd a kerekasztal-beszélgetések leiratai mellett, továbbá a beválogatásra került filmanyag kuratori rendszerezése lesz olvasható állóképes részletek kíséretében. A kötet várhatóan 2025 augusztusában fog nyomtatásban megjelenni, előzetes egyeztetések alapján a 16:9 Könyvműhely kiadásában.

2.) Az esemény kiemelten fontos tanulsága volt felismerni a kortárs magyar kísérleti filmművészet intézményes keretének hiányát. A válogatott filmanyagban szereplő amerikai és kanadai filmek kiemelkedő minőségének és mennyiségének elsődleges okát a stabil alapokon álló nagy múltú intézményrendszerek jelenlétében lehet megtalálni.

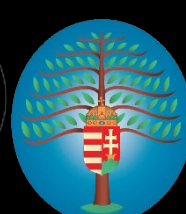
Magyarországon nemzetközileg meghatározó történetiséget képvisel a kísérleti filmművészet hagyománya, és kultikus intézménytörténeti mérföldkövekkel is rendelkezik, azonban ezek mára teljességgel feledésbe merültek. A *Celluloidra Revolverrel* másik kulcsfontosságú célkitűzéseként tekint egy rendszeres műhelyprogram-sorozat kidolgozására, mellyel a gyakorlati és technikai tudás átadásán keresztül egy kísérleti filmes intézmény hiányát kívánja betölteni – s ezzel egy magyar underground kísérleti filmes szubkultúra megszervezését célozza meg.

2024. Augusztus 29-30.
Kaleidoszkóp Ház, Esztergom

FilmFreeway

I. Celluloidra Revolverrel

Közreműködők Listája

Előadók:

Biró Botond: Montázs és Történetiség Radu Jude filmjeiben

Az előadásomban a jelenlegi román filmmel kapcsolatos montázselméleti diskurzushoz kapcsolódva amellet érvelek, hogy a kortárs román filmben megjelenő filmnyelvi kísérletezések strukturálisan eltérnek a korábban intermediális kollázsként (Pethő, 2022) konceptualizált filmnyelvi megoldásoktól. Az előadás korpuszát Radu Jude azon filmjei teszik majd ki, amelyekben a montázs a történelmi múlttal való kapcsolatteremtésre tett filmnyelvi kísérletként értelmezhető. Az olyan filmekben, mint a *Zűrös kettyintés, avagy pornó a diliházban* (2021), illetve a *Ne várjatok túl sokat a világvégétől* (2023) a kései sztálinizmus archív anyagának és a neoliberalizmus kortárs felvételeinek az egymás mellé helyezése saját korunk történeti mivoltának a megértését helyezi a politikai kritika középpontjába. Az előadásomban rávilágítok arra, hogy a rendező által alkalmazott filmnyelvi montázs – Walter Benjamin montázs koncepciójának gyakorlatba ültetésével – a történelem termelését és újratermelését is magában foglalja.

A filmek elemzéséhez George Didi-Huberman *The Eye of History* c. könyvét használom fel, amelyben a szerző Brecht fotómontázsait Walter Benjamin történelemfilozófiája fényében értelmezi és kontextualizálja. Didi-Huberman olvasatában a brechti montázs az elidegenítés esztétikumán keresztül volt képes saját kora esztétikai rezsimjének az újraosztására (Didi-Huberman, 2018). A montázs ebben a tekintetben a reprezentált jelenség diszpozicionálását, látszólagos egyszerűségének a leleplezését szolgálja. A választott filmek avantgárd montázselméleti tradíció felől való megközelítése láthatóvá és értelmezhetővé teszi a kortárs román filmművészet azon aspektusát, amely esztétikai megoldásokat keresve társadalmi problémákra, a kritika középpontjába a történelemmel való kapcsolatteremtés lehetőségét helyezi.

Kulcsszavak: montázselmélet, történelemfilozófia, Walter Benjamin, politikai-esztétika.

Affiliáció: Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet, Filmtudomány Tanszék, Budapest.
Témavezető: Strausz László PhD.

Fekete Róbert: Transzgresszív underground – A New Yorki transzgresszív mozi kultúráképe

A New Yorki transzgresszív mozi egy a Lower East Side térségéhez köthető, lazaszövetű underground művészeti csoportosulás volt, amelyet Nick Zedd 1985-ös mozgalomteremtő kiáltványa jelentett be. A kiáltvány központi törekvése a 60-as években virágkorát élő, keleti-parti underground filmszínház revitalizációja mellett egy radikálisan szubverzív, politikailag motivált esztétika gyakorlatba ültetése volt, amely a csoport derékhadát képező hat alkotó, Richard Kern, Tessa Hughes-Freeland, Casandra Stark, Tommy Turner, David Wojnarowicz, valamint Nick Zedd munkáiban elválaszthatatlanul összefonódott az underground autonómia kérdésével és a hegemon kultúratermelés kritikájával.

Előadásom homlokterében ez utóbbi összefüggések bővebb kifejtése áll. Célom a transzgresszív mozi underground kultúráról, azon belül is underground filmről alkotott felfogásának bemutatása, gondolatmenetemet elsősorban az alternatív filmkészítési módok és a kulturális emancipáció közötti kapcsolatra összpontosítva. Ennek során az underground kultúrát az afirmáció és a karnevál fogalmai mentén kívánom értelmezni, és a transzgresszív mozihoz köthető alkotások azon aspektusát előtérbe állítani, ahol a zsigeri határsértések és morális felforgatás aktív társadalmi-politikai cselekvőkké avatja a műveket.

Kulcsszavak: underground film, afirmáció, karnevál, transzgresszió, kulturális emancipáció

Fekete Róbert, az ELTE filozófiatudományi doktori iskola doktorandusza, diplomáját a Pécsi Tudományegyetem Esztétika mesterszakán szerezte.

Forgács Péter: A jövő emlékarchívuma (panelbeszélgetés)

Forgács Péter Budapesten élő független filmkészítő és intermédiaművész a magyarországi experimentális film megkerülhetetlen, központi alakja, akinek filmjei és installációi egyebek mellett már a New Yorki MoMA (Museum of Modern Arts), a párizsi Pompidou Központ és a Berlini Művészeti Akadémia gyűjteményében is helyet kaptak. Több, mint negyven évet felölelő munkásságát olyan alkotások fémjelzik, mint a *Privát Magyarország*-sorozat (1988-1997), a *Dunai Exodus* című interaktív installáció (2000-2002), vagy Wittgenstein *Tractatus*ának egyedülálló mozgóképes adaptációja (1992).

Forgács Péter művészetének meghatározó motívumai és témái a kurrens médiatechnológiák és a történeti-kulturális emlékezet interakciója; a generációkon átívelő kollektív traumafeldolgozás esztétikai lehetőségei; a gondolkodás mediális beágyazottsága, és nem utolsósorban az, hogy mindez milyen jövőt tartogat számunkra.

Ez utóbbi a beszélgetés hívószava: a jövő, annak különböző jelentésárnyalatai és értelmezései, de mindenekelőtt az, hogy milyen szerep hárul a művészetre, azon belül is a filmkészítés alternatív módozataira egy olyan világban, amelyben az újmédiumok rohamos terjedése gyökeresen szabja át történelemről, kultúráról és önmagunkról alkotott felfogásunkat.

Forgács Péter beszélgetőtársa az ELTE filozófiatudományi doktori iskola doktorandusza, Fekete Róbert lesz.

G. Horváth Mihály: "A film a cizellálás hiposztázisába lép: az elmélyülő elemek fázisába, amely önpusztításban végződik" – A lettrista kísérleti film kezdetei

A címadó idézet Isidore Isou *Esthétique du cinéma* c. előszavából származik, mellyel a lettrista filmművészet pionírjainak első munkáit konferálta fel, az *ION* elnevezésű 1952-es különkiadású lapban. Az *ION*-ban felsorakoztatott filmforgatókönyvek, esszék és manifesztók, nemcsak a lettrista kísérleti film ikonikus úttöréseit alkotják, de a háború utáni francia késő avantgárd legradikálisabb dokumentumait is.

A lettrista filmesek a mozgókép szélsőséges negációját és forradalmi meghaladását tűzték zászlajukra. Ezen célkitűzés munkáikban egy kettős esztétikai gyakorlatban mutatkozott meg; egyrészt a mozgókép konstitutív elemeinek szélsőséges destrukciójában, másrészt pedig ezzel párhuzamosan a médium kereteinek szétfeszítésében. A negáció során a lettristák programszerűen kaszabolták szét és firkálták össze a jellemzően kukázott nyersanyagokat, valamint képviselték elsőként a filmművészet történetében kép és hangszáv kritikai szétválasztását és összeütköztetését, illetve a reprezentációs mechanizmusok célirányos leleplezését-leépítését. Azonban kettős esztétikájuk másik alappillére, a médiumhatárok transzgresszálására irányuló kreatív törekvések bizonyultak igazán korszakalkotónak. Kiterjesztett vetítéseik, melyek során áthelyezték a filmkultúra fókuszát a vetített képről a néző direkt testi részvételére, mai napig megkerülhetetlen referenciáit alkotják Párizs kortárs kísérleti filmes szcénájának.

Az előadás során – párhuzamosan a lettrista film kurrens szakirodalmával (lásd: Bovier, 2023) – a lettrista pionír rendezők 1952-es debütálására helyezem a hangsúlyt, és az *ION*-nal beharangozott radikális filmgyakorlatok bemutatására vállalkozom.

Kulcsszavak: lettrizmus; késő avantgárd; kiterjesztett film

G. Horváth Mihály, a lettrizmus-szituacionizmus elkötelezett kutatója, hobbi szinten filmszalagokat rohaszt, polgári foglalkozása szerint restaurátor. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végzett szabadbölcsészként, filozófia-filmelmélet szakpárral. A Kerényi Károly Szakkollégium alumni tagja. Jelenleg a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem hallgatója.

Gelencsér Gábor: Kentaurok – A BBS-kísérleti filmek nyelvi és politikai radikalizmusa

A Balázs Béla Stúdióban a kísérleti filmezés Bódy Gábornak köszönhetően az 1970-es években sorozat-, illetve csoportjellegűt ölt, s így módon – néhány további művel együtt – az intézmény keretén belül külön is „intézményesíti” az experimentalizmust. A *Filmnyelvi sorozat*, a *K/3* csoport darabjai, valamint a további kísérleti munkák kétféle változatot képviselnek: miközben valamennyi a médium új nyelvi lehetőségeit kutatja, az egyikben valóban a nyelvkeresés és maga a médium válik témává, a másokban a nyelvi radikalitás társadalmi-politikai jelentéssel társul. Előadásomban az évtized kísérleti filmjeit csoportosítom a fenti szempontok szerint, majd az utóbbi változat filmjeit vizsgálom meg részletesen, s három esettanulmány segítségével arra a kérdésre keresem a választ, hogy a társadalmi-politikai jelentés miképpen kapcsolódik az egész estés játékfilmek főszodrához.

Kulcsszavak: Magyar filmtörténet, Balázs Béla Stúdió, kísérleti film, Filmnyelvi sorozat, K/3

Gelencsér Gábor (1961), az ELTE BTK MMI Filmtudomány Tanszékének habilitált docense, a Pannonhalmi Szemle főszerkesztője. Fő kutatási területe az 1945 utáni magyar film története. Legutóbbi kötetei: *Közelkép. Portrék, témák, formák a magyar film történetéből*. Gondolat, Budapest, 2022; *Lopott boldogságok. Premodern magyar melodramák (1957–1962)*. Kijárat, Budapest, 2022; *A Titanic zenekara. Stílusok és irányzatok a hetvenes évek magyar filmművészetében* (Második, javított és bővített kiadás). Kijárat, Budapest, 2023.

Gyenes Zsolt: Hibrid technikák a kortárs kísérleti videóművészetben

Az előadás a kortárs, elektronikus, analóg és hibrid, kísérleti, absztrakt audiovizuális művek legfőbb sajátosságait veszi sorra. Jellege művészi „kinyilatkoztatás”, mely során a szerző saját példáival teszi szemléletessé az elhangzottakat; olyan, az elmúlt két évben készült, nemzetközi fesztiválokon az USA-ban és Európában bemutatott opuszokkal foglalkozik, mint pl. az *ElectroLandscape*, a *Vortex*, illetve a *Mashed Wall*. Az előadás talán legeredetibb része a szerző jelenleg is folyó, fejlesztendő „preparált televízióval” készült analóg/hibrid kísérleteinek ismertetése.

Kulcsszavak: „analóg érzés”; preparált televízió/wobbulator; különféle technikák kombinációi; hibrid formák

Dr. habil. Gyenes Zsolt DLA, médiaművész, egyetemi docens (MATE Rippl-Rónai Művészeti Intézet)

Gyenge Zsolt: A galéria mint a mozgókép experimentális tere – A videóművészet fenomenológiája

A hatvanas évektől kezdve a videóművészet innovatív módon integrálta a mozgóképet a képzőművészeti gyakorlatba és a múzeumi térbe. A videóművészet igazi experimentalitása számomra azonban nem a bemutatott mozgóképes anyagban, hanem leginkább az apparátus folyamatos újraalkotásában érhető tetten. A minden installációban megváltozó nézői pozíció által kiváltott helykeresés a médium lehetőségeinek önreflexív testi tapasztalatát, a mozihelyzettől elrugaszkodó vetítési mód pedig szokatlan perspektívákat, időtapasztalatokat és affektív jelenlétet eredményezett. Mindez pedig alapjaiban határozza meg az installált mozgóképek befogadását és értelmezését.

Az előadás során a mozgóképes installációk fenomenológiai tapasztalatának vizsgálata révén próbálom feltárni a videóművészet apparátusalkotásban, -tervezésben megnyilvánuló experimentalitását. Vizsgálni fogom a figyelem megváltoztatott dinamikáját, az installáció terében való fizikai jelenlét révén megvalósuló testi önreflexió jelenségét, a filmkép keretének átértelmeződését a többcsatornás installációkban illetve az affektív hatások létrejöttét a nagy méretű, egész galériatereket involváló „galéria-mozikban”.

Az előadásban igyekszem elsősorban olyan kortárs vagy időben viszonylag közeli példákkal illusztrálni a teoretikus meglátásokat, amelyeket kiállított formában magam is láttam, így testi módon megtapasztalhattam az adott installációs helyzet nézői élményt befolyásoló mivoltát. Így elsősorban Jesper Just, Julian Rosefeldt, Chantal Akerman és Ragnar Kjartansson munkái kerülnek említésre.

Kulcsszavak: videóművészet; installáció; fenomenológia; nézői tapasztalat

Gyenge Zsolt filmteoretikus, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem docense. Főbb kutatási területei: filmfenomenológia, videóművészet és experimentális film kifejezőeszközei, valamint a román újhullám. *Kép, mozgókép, megértés: Egy fenomenológiai filmelemzés elmélete* című könyve 2017-ben jelent meg, tanulmányai hazai és külföldi folyóiratokban és szerkesztett kötetekben jelennek meg angol és magyar nyelven. A Disegno: a designkultúra folyóirata tudományos folyóirat szerkesztője. Szabadúszó filmkritikusként rendszeresen publikál kritikákat, esszéket és fesztiválbeszámolókat.

Helstáb Martin: A transzhumanizmus interpretációjának változása a mozgóképes művészetek evolúciójával

Ahogy a kőkorszaki állat-ember hibrideket ábrázoló szobrokban, a XVII. századtól az irodalomban feltűnő örök életre vágyó alkimisták és Frankeinstein szörnyek irodalmi megjelenéseiben, úgy a XX. századtól a filmművészetben is fontos szerepet kaptak a transzhumanizmus alapköveit lefektető gondolatok. A sci-fi filmek zsánere a kezdetektől bővelkedett a kiborgizáció és az emberi lét kiterjesztésének bemutatásában. Az előadásomban elsősorban azon mozgóképek fejlődését veszem górcső alá, melyek technikájukban is reflektálnak a gondolatkörre. A transzhumanizmus elvei a XX. század második felében nagy fejlődésen mentek keresztül annak fő szószólói által, mint Max More és felesége Natasha Vita-More, vagy FM-2030 kiáltványai. A kiáltvány pár évtized alatt az örök élet reményétől a tudatos technológiahasználat által segített élethosszabbító és életminőséget javító törekvésekig finomodott. A kísérleti filmes alkotók, videó- és transzmédia művészek hol futurista propagandaként használták alkotásaikat, hol a progresszió szatirikus kritikájaként. Jelen korunk filmművészetének AI-befolyásoltsága a szingularitás poszthumán állapotától való távolságunkra és az abba való fokozatos integrálódásra egyaránt rámutathat.

A témához való személyes kötődésem a krónikus betegséget kordában tartó immunterápiám általi állandó technológiára utaltság megélése. Több filmemben dolgoztam már fel a gondolatkört, melyek tapasztalatait az előadásba is beleszővöm.

Kulcsszavak: transzhumanizmus, techno-optimizmus, science-fiction, mesterséges intelligencia

Helstáb Martin filmrendező, művészetpedagógus, 2013 óta számos rövidfilm forgatókönyvírója, fejlesztője és rendezője. Animációs és kevert technikájú filmjei nemzetközi filmfesztiválokon díjazták, első nagyjátékfilmje 2021-ben jelent meg *Zazongpari* címmel. Egy évig Máltán dolgozott a Warner Bros stúdióknak, jelenleg a második nagyjátékfilmének utómunkáját végzi.

Lichter Péter: A found footage film és a „kísérteties” – Az avantgárd horror lehetőségei

Előadásomban a found footage film irányzatának rövid történeti áttekintése után azt fogom megvizsgálni, hogy a talált nyersanyagokat felhasználó experimentális filmek milyen módon működtetnek egyfajta „kísérteties” esztétikát. A Freudtól eredő fogalom, amit mind az irodalomelmélet, mind a filmelmélet előszeretettel használ, izgalmas lehetőségekkel szolgál a found footage filmek vizsgálatakor: arra világít rá, hogy a reciklált nyersanyagok egyfajta „dekontextualizálás” és absztrakció révén egy új, akár a horrorfilm hatásmechanizmusához közelítő esztétikai minőséggel gazdagodhatnak.

Előadásomban a saját filmes gyakorlatomból is fogok példákkal szolgálni.

Kulcsszavak: kísérteties; found footage film; horror

Lichter Péter (1984) a PTE BTK Filmtudományi Tanszékének adjunktusa, számos filmtörténeti esszékötet és kísérleti film szerzője.

Margitházi Beja: Kísérleti radioaktív dokumentumok – Vizuális és aurális technikák Csernobil fotófilmes lenyomataiban

A javasolt előadás a csernobili radioaktivitással szennyezett környezet zsurnalisztikus ábrázolásán túlmutató, kísérleti filmes gyakorlatok négy példájával foglalkozik. Alice Miceli (*Projeto Chernobyl* (2007/2011), Lina Selander (*Lenin's Lamp Glows in the Peasant's Hut*, 2011), Daniel McIntyre (*Lion Series*, 2011–2014) és Clara Casian (*Birdsongs: Stories from Pripyat*, 2016) művészi projektjeikben olyan performatív fotófilmes és aurális technikákat használnak, melyek a csernobili 30 km-es tiltott zóna tárgyainak és épületeinek nem annyira a „látványos” destrukciójára összpontosítanak, hanem az egyszerű „materiális tanú” esztétikát (Susan Schuppli, 2020) meghaladva, a sugárzás különféle materiális nyomainak rögzítését kísérik meg. A gamma-sugarak érzékelhetetlen anyagságát nonhumán technológia (lásd Miceli röntgenfelvételeit), kulturális utalások és filmes remediációk (Selander filminstallációja), valamint roncsolt celluloidszalagok (McIntyre), és archív felvételek, illetve hangképek keverése (Casian) közvetítheti, egyszerre mutatva rá a nukleáris trauma és a környezetszennyezés következményeire a zónában.

Kulcsszavak: radioaktivitás, (öko)trauma, kísérleti film, performativitás

Margitházi Beja az ELTE BTK filmtudomány tanszékének adjunktusa, korábban a PPKE, illetve a Sapientia EMTE tanára, a Filmtett mozgóképes havilap, majd filmes portál alapító szerkesztője (2000–2008), a Metropolis filmelméleti és filmtörténeti folyóirat társszerkesztője (2019–). Könyvei: *Az arc mozija. Közelkép és filmstílus*. Kolozsvár: Koinónia, 2008.; *Vizuális kommunikáció szöveggyűjtemény* (Blaskó Ágnessel társszerkesztve). Budapest: Typotex, 2009. Kutatási és érdeklődési területei: klasszikus és kognitív filmelmélet, vizualitáskutatás, traumaelmélet, kortárs dokumentumfilm.

Máté Bori: A kozmosz érzékisége – Az emberi és planetáris síkok összefonódása Daïchi Saïto *earthearthearth* című filmjében

Jelen előadás középpontjában a japán születésű Daïchi Saïto rövid kísérleti filmje, az *earthearthearth* (Kanada, 2021) áll. A filmet 16 mm-es filmre forgatta az Andok hegységben, egy olyan természetes ökoszisztéma szívében, amelyet az évszázadok óta tartó salétrom- és nitrát bányászat, valamint a geotermikus kitermelés fenyeget. Saïto túllép azon a szándékon, hogy az ökológiailag traumatikus események pusztá rekonstrukcióját hozza létre. Ehelyett, az utómunka során kézzel manipulált, közel absztrakt, érzéki képek és a film hangsávján keresztül, amelyben kitüntetett szerepe van a szaxofonista, Jason Sharp lélegzetvételének és szívdobbanásainak, „ráhangolja” a nézőt az úgynevezett „öko-trauma élményre”.

Az előadás során azt kívánom kifejteni, hogy a film radikális formai stratégiáival hogyan kérdőjelezi meg a „visszatükrözés” [reflection] (Haraway 1992, 2016; Barad 2007, 2014) mint a tudástermelés módjának az elképzelését, és az érzékek, illetve az érzékszervek memóriájának aktiválásával miképp igyekszik az emberi és planetáris síkok összekapcsolására.

Kulcsszavak: öko-trauma tapasztalat; haptikusság; kísérleti film; összefonódás

Máté Bori jelenleg a Bécsi Iparművészeti Egyetem doktori hallgatója. Esszéi és tanulmányai olyan filmszakmai folyóiratokban jelentek meg, mint a *Quarterly Review of Film and Video*, *Millennium Film Journal*, *ACTA* és *Metropolis*.

2023-ban vendégszerkesztője volt az *Illuminace* nemzetközi folyóirat „(Eco) *Traumatic Landscapes in Contemporary Audiovisual Culture*” különleges lapszámának. Kísérleti filmjeit olyan fesztiválok mutatták be, mint a Berlin Critics' Week, Rotterdam International Film Festival, Jihlava IDFF és Oberhausen Short Film Festival.

Nagy V. Gergő: Az autofelláció mint a found footage filmpraxis metaforája Luther Price Sodomjában

Szomorú, de igaz: a ma élő férfitpopulációnak mindössze 1%-a képes orálisan kielégíteni önmagát. Ez a privilegizált 1% (amely a kapitalizmuskritika negatív hőjét jelentő 1%-kal szemben nem a Föld természeti erőforrásait és munkaerejét, hanem önmaga erotikus potenciálját zsákmányolja ki) az ábrázolás centrumába kerül Luther Price *Sodom* című filmjében: sajátos magánya és fenséges öröme, izoláltsága és magáért valósága a mű fontos témája lesz. Az előadás amellett érvel, hogy Price filmjében az önmagára boruló test a talált műből építkező film erotikus anyagkezelésének vizuális metaforájaként értelmezhető, s innen nézve mind Luther Price tevékenysége, mind a – Petőcz András kifejezésével – „jelben létező”, radikálisan és erotikusan introvertált, anyagcentrikus avantgárd kritikai perspektívába állítható. Price önértelmező metaforája ugyanis egyszerre laudáló és elítélő: egyfelől szakrális lehetőségeként tételezi a saját anyag felfedezését, másfelől az erotikus önfogyasztást önmagába zárulásként reprezentálja. Ekként a *Sodom* a radikális avantgardizmus sajátos kritikai elméletét vezeti elő – amely éppúgy megidézi Renato Poggioli teóriáit, mint a korabeli amerikai avantgárd bizonyos transzgresszív törekvéseit (*AIDS-art*; *Cinema of Transgression*).

Kulcsszavak: found footage, érzékiség, autofelláció, transzgresszió, avantgárd

Nagy V. Gergő vidéki forgatókönyvíró, dramaturg, filmkritikus.

Nemes Z. Márió: Posztdigitális esztétika és a technokozmikus horror

Előadásomban a found footage filmkészítés posztdigitális vetületeit vizsgálom Aristotelis Maragkos *The Timekeepers of Eternity* (2021) című alkotása segítségével. Maragkos filmje egy 1995-ös Stephen King-adaptáció, a *Langolier*ek – Az idő fogságában, kisajátítása. A rendező hatvanhárom percbe dolgozta át az eredeti tévéfilm három óráját, de nem a rekontextualizáló vágások jelentik itt a központi stratégiát, hanem a filmkép anyagtranszformációja. Maragkos ugyanis kinyomtatta az eredeti film képkockáit, majd a papírlapokat újraanimálta, miközben a papírt meggyűrte és deformálta. Ez a megoldás egy olyan posztdigitális gondolkodást testesít meg, melyben virtualitás és anyagság elválaszthatatlanul átjárják egymást, miközben az esztétikai hatások épp ezeknek a dimenzióknak az egymáshoz feszüléséből képződnek meg. Különösen érdekes mindez a 1995-ös adaptáció legendásan „trashy” CGI-szörnyei szempontjából, hiszen a címszereplő entitásokat Maragkos „kitakarja” a papírdeformációk segítségével. Mintha a digitális ebben az esetben visszahúzódná a reprezentációból, hogy a film anyagát hassa át és szállja meg, egyfajta ábrázolhatatlan, de minden ábrázolást lehetővé tevő technokozmikus horrorként, mely a horroresztétika vizuális lehetőségeit is kitágítja.

Kulcsszavak: found footage, posztdigitális, anyagtranszformáció, kisajátítás.

Nemes Z. Márió (1982) az ELTE MMI Esztétika Tanszék adjunktusa. Költő, kritikus, esztéta. A *Technologie und das Unheimliche*

(<http://www.technologieunddasunheimliche.com/>) alkotói kollektíva tagja.

Legutóbbi kötete: *Ektoplazma* (képzőművészeti esszék, Symposium 2020)

Szalay Dorottya: A női test konfrontálásának (társadalom)kritikai potenciálja – Olvasatok Teresa Tyszkiewicz experimentális filmjeihez

Teresa Tyszkiewicz a lengyel (feminista) avantgárd művészet egyik meghatározó alakja, akinek a nyolcvanas években készült, a szexualizált női test reprezentációját fókuszba helyező, mozgóképes alkotásait a művészettörténet következetesen alulértékeli. Ha a munkákkal foglalkozó szövegek túl is lépnek azon, hogy a filmeket makacsul Tyszkiewicz egykori alkotótársa, Zdzisław Sosnowski erotikus vizualitásának relációjában vizsgálják, az angolszász feminizmus sematizáló interpretációin csak kevés kivétellel tudnak felülkerekedni. Pedig Tyszkiewicz nem-narratív experimentális filmjei ennél jelentősen többet vállalnak: egyéni stratégiát követve és egy unikálisan felforgató szimbólumrendszert kiépítve, kreatív formanyelvi megoldásokba rejtett üzenetekkel aktív párbeszédet folytatnak a nyolcvanas évek lengyel államszocializmusának valóságával.

Az előadás arra tesz kísérletet, hogy kategorikusan eltávolodjon attól az elemzői attitűdtől, ami Tyszkiewicz munkáit nyugati referenciák alapján legitimálja, és helyette teret adjon azoknak az olvasatoknak, amik a lengyel társadalmi viszonyok kritikai szemléletű feltérképezését támogatják. Ezáltal láthatóvá válik, hogy Tyszkiewicz mozgóképes alkotásai a közvetetten, sőt, esetenként direkt utalások formájában is jelentenek a helyi kontextusról, a kommunista diktatúrában élő lengyel nők realitásáról. Nyilatkoznak a test (központi) kisajátításának megéléséről és a domesztikus tér klausztrófób tapasztalatának társadalompolitikai dimenzióiról, miközben leleplezik az államszocializmus inherensen patriarchális működését, illetve az antikommunista ellenállás és a lengyel katolikus egyház nőellenes befolyását.

Kulcsszavak: feminizmus, lengyel avantgárd, társadalomkritikus művészet, szexualitás

Szalay Dorottya nőjogi szakértő és aktivista. A Színház- és Filmművészeti Egyetemen doktorált. Vendégkutatóként működött a pozsonyi VŠMU, a prágai AVU és a torontói CFMDC intézményeiben. A NANE Egyesület munkatársa, a WAVE (Women Against Violence Europe) tanácsadói testületének magyarországi delegáltja.

Török Ervin: A kísérleti film helye a filmoktatásban

Rosalind Krauss a 90-es években magyarul is megjelent szövege, „A szobrászat kiterjesztett tere” a médiumot a médium kulturális „kiterjesztéseként” írja le. Krauss szövegének következtetései nemcsak a szobrászatra, a fotográfiára, a filmre érvényesek, ahogy értelmezői a következtetéseit „kiterjesztették”, hanem valamennyi médiumra, és szövege nemcsak a neovantgárd művészeti gyakorlatok összefüggésében releváns, hanem a jelenlegi mediális gyakorlatok viszonylatában is. Az előadásomban egy ilyen „áthelyezésre” szeretnék kísérletet tenni, mégpedig a magyar filmoktatás kérdésével szeretném Krauss felvetését összekapcsolni.

A magyarországi filmes diskurzus és oktatási rendszer a filmet kevésbé tekinti történetileg változó médiatechnikának és közösségi, társadalmi és gazdasági gyakorlatoknak. A domináns játékfilmes gyakorlatokhoz képest a filmkészítés nem hegemon (Gramsci), ugyanakkor mennyiségét tekintve gyakoribb formái (a dokumentumfilmtől, az etnográfiai filmig, a privát filmkészítéstől a kísérleti filmkészítésig) a magyar filmoktatásban kisebb figyelmet kaptak.

Az egyre gyorsuló mediális átrendeződésben (amit a legújabb médiaplatformok tovább katalizálnak) azonban a magyar filmes képzés látványosan kezd elveszíteni diszkurzív legitimitását és módszertani bázisát. A digitális kultúra a magyar filmoktatás soha meg nem kérdőjelezett alapjait kezdi ki, ugyanis az azonnali hozzáférése, a szabad változtathatóságon és az adatbázis-logikán alapul.

Ha nem akar elsorvadni, a filmoktatásnak nincs nagyon más lehetősége, mint előre menekülni és a szabad kísérletezést, a film lehetséges „kiterjesztéseit” középpontba állítani.

Kulcsszavak: kísérleti film, filmoktatás, Rosalind E. Krauss, médiatechnika

Török Ervin a Szegedi Tudományegyetem Vizuális Kultúra és Irodalomelmélet Tanszékének az oktatója, az Apertúra online folyóirat szerkesztője.

Vida Tamás: Egy lány és egy pisztoly – Az új hullám, a művészfilm és a film mint művészet

Bár az obszcenitáshoz hasonlóan – Potter Stewart, az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának egykori bírójának szavaival – „felismerjük, ha látjuk”, elég csak felületesen áttekinteni a művészetről szóló szakirodalmat, hogy lássuk, hogy a művészet mibenlétét nehéz pontosan meghatározni. Következésképpen az is hasonlóan problematikus, hogy egy adott diszciplína ez alá az ernyő alá tartozik-e vagy sem. Előadásomban a „művészfilm” fogalmának fejlődését követem nyomon, és amellet érvelek, hogy nem a hollywoodi standard esztétikától eltérő filmműfajként kell rá tekinteni, ahogyan a filmújságírás gyakran használja a kifejezést. A fogalom előtérbe kerülése a háború utáni európai filmkritikában, egyrészt a nemzetközi filmpiac amerikai uralma, másrészt az európai filmtörténet nagy részének megsemmisülése közepette az új hullám filmkészítői és a kritikusai elköteleződését fémjelzi a művészet fogalmának egy sajátos filozófiai értelmezése mellett, és különösen a filmnek a művészetek között elfoglalt helye mellett, ami a mai napig befolyásolja a filmművészetről alkotott felfogásunkat. Bemutatom ennek a művészeti programnak a körvonalait az előzményeinek és a következményeinek összefüggésében.

Kulcsszavak: Új hullám, művészfilm, művészetfilozófia

Vida Tamás a Pécsi Tudományegyetem filozófia doktori hallgatója. Alapítója volt a Kerényi Károly Szakkollégium filmelméleti és -történeti műhelyének, a Boncasztal Mozinak.

Zhang Zhuoran: Divatos fétis – Guy Debord és a szituacionista film

A film koncepciót hordoz, vagy a filmet koncepció strukturálja? A film a fetisiztációnak tárgya, vagy a fetisiztációnak eszköze, amellyel játszhatnak? Guy Debord szituacionista filmjeiben az elidegenedés fogalmának hangsúlyozása bizonyos mértékig kiemeli a kép "primitív erőszak" jellegét. A szimbolikus rendben a szubjektivitás kialakulásában a "lét" a képben a zűrzavar és a szétszórtság állapotában van, amelyet a szétszórt, heterogén stresszimpulzusok és a természetes ritmusok erői irányítanak. Guy Debord ezért ellenez minden későbbi újbóli vetítést, és bátran feltárja a közönség előtt a film "kapitalista fétis" jellegét, kiemelve a szituacionista film kritikáját a kapitalizmus társadalmi totemével és az "intellektuális relativizmussal" szemben, ami ritka a kísérleti film történetében. A szituacionista film bizonyos mértékig nagyobb hangsúlyt fektet a szétválasztásra és a dekonstrukcióra, mint a nyelv, a mozi és a valós hatalom megfeleltetésére, és azáltal, hogy mikrokoszmikusabb módon vizsgálja az egyes elemeket, kritikát fogalmaz meg a mindennapi élet mechanikus képeinek passzív elfogadásával szemben. Guy Debord ugyanakkor kritizálja a képek közvetítésével létrehozott társadalmi viszonyokat. A szituációs filmben a képek és a nyelv "detournement"-je megmutatja a közönségnek a kapitalista társadalom valóságát: a társadalom látványossággá vált. Ez az előadás a szituacionista film detournement elméletét kiterjeszti a modern kép fetisiztikus természetére, és újragondolja, hogy a mozi szolgálhat-e a kommunikáció és a cselekvés helyettesítőjeként ott, ahol a szubjektum még nincs jelen.

Kulcsszók: szituacionisták; Guy Debord; kísérleti film

Zhang Zhuoran a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola, Filozófia Doktori Programjának hallgatója. Alapfokú diplomáját a Pekingi Filmakadémia, Modern Kreatív Média Főiskolán, mesterdiplomáját a Sussex-i Egyetemen szerezte, „*Salò, avagy Szodoma 120 napja: Sade és Pasolini a szadizmus metszéspontjáról és ellentmondásáról*” című szakdolgozati munkájával. 2017 és 2020 között a Pekingi Filmakadémia Modern Kreatív Média Főiskola Hallgatói Önkormányzatának bizottsági tagja és alelnöke volt, 2020 és 2023 között a Qingdao Nemzetközi Fiatal Művészek Bizottságának tagja.

Kísérleti filmjeiért számos díjat nyert el; alkotásai megkapták a Berlini Nemzetközi Rövidfilm Fesztivál experimentális film kategóriájában a „Kínai Új Tehetségek” különdíjat, valamint harmadik helyezést nyert el a "Nemzeti Ifjúsági Kupa" Országos Egyetemi Művészeti és Design Kiállításon, hallgatói kategóriában.

Műhelytevékenységeink:

Dózsa Endre: Direkt Animáció

A workshop folyamán az érdeklődők kipróbálhatták a filmkészítés egyik legelemibb formáját: a kockákat nem kamera által, hanem saját kezükkel készíthették el. Ezzel a módszerrel olyan kísérleti filmkészítők dolgoztak, mint például Norman McLaren, Stan Brakhage, vagy a kortárs Steven Woloshen. A filmszalag egy vászon, melyre ha akarunk rajzolhatunk, festhetünk, karcolhatunk, akár kockánként, akár egyhuzamban. Létrehozhatunk ezáltal új mozgóképeket, de akár régi „selejt” filmet is újrahasznosíthatunk.

Dózsa Endre a kolozsvári Sapientia EMTE média tanszékén végzett film-és televíziórendezőként, illetve filmtudomány MA diplomát szerzett. Több dokumentum, animációs és kísérleti jellegű kisfilmet készített digitális és analóg technikákkal. Jelenleg az SZFE dokumentumfilm rendező mesterszak hallgatója.

LINK: https://youtu.be/N9bILphtvS4?si=fWH5_QmPO7SMX_FE

Tóth Jona: Animált Dada Jam

A résztvevők megismerkedhettek az animáció-készítés alapjaival, pár fázis erejéig szabadon csatlakozhattak bele a cselekmény alakulásába.

A fényképezőgép alá bármit helyezhettek és mozgathattak a csatlakozni vágyók. Legyen az egy Nietzsche kötet vagy egy tegnapi megmaradt pizza szelet széle, igazolványkép, a gyerek rágókája, buci maci magazin... Lehetőség volt megspékelni színes filterekkel, rajzokkal az esemény-sorozatot. Az animáció az egyik legjobb eszköz az alkotói kontroll maximalizálására, ennek feloldására ez a játék tökéletesen alkalmas.

Kicsit szabadabban, játékosabban álltunk hozzá. Lehetett csatlakozni néhány perc erejéig, de akár órákig is. Tökéletes kikapcsolódás minden korcsoport számára. A végleges munkát megcsodálhatták az arra járók.

Tóth Jona, Képző- és Iparművészeti Szakgimnázium és Kollégiumban végzett mozgókép és animáció szakon Árnýék című kísérleti animációs filmjével, diplomáját animáció készítésből szerezte. Több külföldi fesztiválon vetítésre került munkája, a Pipás. (Cinanima, KAFF, ICONA, First-Time Filmmaker Sessions - by Lift-Off Global Network, International Inter University Short Film Festival, Student World Impact Film Festival, Kaaffilm International Short Film Festival, Rising of Lusitania - AnimaDoc, Autumn in Voronet...).

Megöltük Az ördögöt című képregényét Alfabéta-díjra jelölték, Illusztrációi Cristina Silveira: *Salve a escola!* kötetéhez kihirdetett pályázat győztese lett. Érdekelt a vegyes technikák fluid keverékében, képregény, animáció, kísérleti film, installáció, grafika alkalmazásában. Több mozgóképes oktatási intézményben megfordult, jelenleg az SZFI-n tanít.

LINK: https://youtu.be/7WB77oedjNk?si=06_zYTCTmYnH0Se7

Fellépőink:

Bodnár János Kristóf (blanche the vidiot)

Bordás Máté

Csoboth Dorka

Heilig András

Hernádi Csaba (Sunday Soros és Oscar Karakovskij)

Hevesi Nándor (Kaos Camping)

Kis Árpád (Kaos Camping)

Mészár Norbert

Péter Szabina (blanche the vidiot)

Szegedi Fanni (Gingershot)

Szeredi Csaba (Kaos Camping)

Szilágyi Kornél (Kaos Camping)

Takács Máté (Sunday Soros és Oscar Karakovskij)

Tóth Jona

Technikai közreműködőink:

A. K. Gregory (dokumentáció)

Bakai Márton (host)

Baranyai Péter (host, operatív munkacsoport)

Bolyán Borbála (konyhamester)

Dózsa Endre (technikai közreműködő)

Fekete Róbert (előzsűri, szakmai lektorálás)

Gép Katalin (host, materiális és immateriális támogató)

Gép Sarolta (host)

Gertner Zoltán (host, technikai közreműködő, operatív munkacsoport)

Heilig András (technikai közreműködő, dokumentáció)

Horváth Benedek (dokumentáció, chauffeur)

Horváth Boldizsár (security)

Hőgye Ádám (előzsűri, riporter)

Husztai Melinda (host)

Kali Ágnes (host)

Káli Levente (dokumentáció)

Kontsek Ildikó (materiális szponzor, host)

Lakó Tibor (technikai közreműködő)

Madarász Gép Vince (security)

Melocco Lili (dokumentáció)

Peszeki Szilvia (nyomdászolgálat)

Reuter Réka (dokumentáció)

Révész Bence (host)

Sapataru Márk Alek (technikai közreműködő)

Sziklai Amadeusz (host)

Pilló Hanna (pult)

Vági Viktória (pult)

Véshi Réka (dokumentáció)

I. Celluloidra Revolverrel 2024

DEMOREEL

2024. Augusztus 29-30.
Kaleidoszkóp Ház, Esztergom

FilmFreeway

